

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏ
ในชุมชนของจังหวัดสุโขทัย: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก
จังหวัดสุโขทัย

ชื่อและนามสกุล นางสาวกาญจนา แก้วอุด

แขนงวิชา การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมี
2. รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2559

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศมี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนของ
จังหวัดสุโขทัย: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย
ผู้วิจัย นางสาวกาญจนา แก้วอุค **รหัสนักศึกษา** 2528001668 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
(การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาวิเศษ
(2) รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม **ปีการศึกษา** 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนชาวปากน้ำ จังหวัดสุโขทัย และเพื่อศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏในชุมชนชาวปากน้ำในปัจจุบันเพื่อใช้วิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวปากน้ำ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสำรวจ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ กระบวนการประชาคม และจากการศึกษาบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดสุโขทัย

จากการศึกษาพบว่า คติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงมีบทบาทและความหมายต่อชาวบ้านในชุมชนชาวปากน้ำ ทั้งในระดับชุมชนและระดับบุคคล ผ่านเรื่องเล่าตำนานพระร่วงที่มีการบอกเล่าสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน กล่าวคือคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงเป็นทั้งวัฒนธรรมความเชื่อและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสู่ความเป็นวิถีชีวิตชุมชนบ้านปากน้ำ อีกทั้งยังเป็นทางออกในการเข้าไปจัดการความขัดแย้งและสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยการรับรู้ของคนในชุมชนว่า “ชาวบ้านปากน้ำถูกพระร่วงสาปให้ไม่สามารถทำอะไรร่วมกันได้สำเร็จ” นับว่าเป็นการสร้างความประนีประนอมให้คนในสังคมชุมชนยอมรับเงื่อนไข กฎเกณฑ์ของสังคม ที่ถูกกำหนดและสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจและสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อเป็นการจัดการระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน ภายใต้การยอมรับว่า ความขัดแย้งของคนในชุมชนนั้นเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมชุมชนเช่นกัน ดังนั้นวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงจึงส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวบ้านปากน้ำให้มีการยอมรับนับถือผู้นำภายใต้คติความเชื่อดังกล่าว โดยไม่มีเงื่อนไข แม้ว่ากระแสของความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบันจะรุนแรงและรวดเร็ว สมกับการเป็นยุคสมัยแห่งเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนก็ตาม แต่คติความเชื่อในเรื่องคำสาปพระร่วงของชาวบ้านปากน้ำ อันเป็นตัวแทนของชุมชนในวัฒนธรรมสุโขทัย ก็ยังคงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป เพราะคติความเชื่อเองก็มีการปรับตัวเพื่อรับใช้สังคมชุมชน ดังนั้นคติความเชื่อจึงยังมีประโยชน์ต่อชุมชนเช่นกัน

คำสำคัญ คติความเชื่อ คำสาปพระร่วง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โลกทัศน์ทางการเมือง อำเภอสวรรคโลก

Thesis title: Roles and Meanings of the Folklore of Phra Ruang's Curse as Appeared in Communities in Sukhothai Province: A Case Study of Ban Pak Nam Sawankhaloke, Sukhothai Province

Researcher: Miss Kanchana Kaewud; **ID:** 2528001668; **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government); **Thesis advisors:** (1) Dr. Pisan Mukdaratsami, Assistant Professor; (2) Dr. Rungpong Jayanama, Associate Professor; **Academic year:** 2015

Abstract

This research aims to study roles and meanings of the beliefs in Phra Ruang's Curse in Pak Nam community and to analyze the reasons and dynamics of beliefs about Phra Ruang's curses as depicted in Pak Naum community with the implication of their impacts on the political view of Pak Nam people.

This is a qualitative research, employing methodologies that include surveys, participative observation, interviews, community's hearings as well as the analysis of local history records from Sukhothai and others provinces.

The study finds that the beliefs about Pra-ruang's curse have considerable roles and meanings to people in the Pak Nam community, both at the community and individual levels. The story of a legendary "Pra-ruang" has passed down from generation to generation since a long period of time. The belief is a systematic cultural practice that defines relationships and way of life in the community. It is also a referent point for social rules and community conflict resolutions. The public perception that Pak Nam people were cursed by Pra-ruang "not a success in unity" provides a referent for intervention by rules and superior authorities in managing community relationships and resolving community conflicts. Such belief system thus affects the political perspective Pak Nam people, leading to the practice of an unconditional respect for leaders. Despite the change in the outside world with the rapid advance of technology of communication, the beliefs about Phra Ruang's curse of Pak Nam community, a representation of the community in Sukhothai's culture, will remain strong as it has adapted well to suit the benefits of community.

Keywords: Folklore, Pra-ruang's Curse, Local history, Political perspective, Sawankhalok District

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ และที่สำคัญคือคำถามที่ชวนให้คิดตาม ถามหาถึงคำตอบทุกครั้ง จนกระทั่งวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ตามกระบวนการ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพี่น้อง ลุงป้า ตา ยาย และผู้นำชาวปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัยทุกท่านที่กรุณาและเสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และการชวนคุยในเรื่องราวที่ไม่เคยมีใครมาตั้งถามและตั้งเป็นประเด็นคุยกันมาก่อนในชุมชน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ กัลยาณมิตรทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ทุกท่านที่ผู้วิจัยตั้งใจไปขอความช่วยเหลือ และทุกท่านที่ตั้งใจยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในตอนผู้วิจัยหมดแรงใจที่จะเขียนงาน เพราะทุกท่านให้การช่วยเหลือกันจนกลายเป็นมิตรภาพที่มีอาจหาได้จากที่ไหน ดังนั้นทุกท่านจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีในการทำวิจัยครั้งนี้

ความสำเร็จและคำตอบของชีวิตที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้ ขอมอบให้แก่พ่อกับแม่ ยาย ครอบครั้ว และเพื่อนๆ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจในการศึกษาตลอด แม้ว่าจะใช้เวลายาวนานมากเพียงใดก็ตาม

กาญจนา แก้วอุด

ตุลาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
สมมติฐานของการวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย	8
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
ข้อจำกัดในการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	11
แนวคิดการวิเคราะห์ข้อความ (Textual Analysis)	12
ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)	17
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism)	18
ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)	22
ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม (Theories of Folklore)	23
ทฤษฎีประวัติศาสตร์ (Historicism)	28
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	48
ตอนที่ 1 บันทึกเรื่องต้นฉบับเรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วง	49
ตอนที่ 2 คำสอนของพระร่วง : คำสาปพระร่วงคือธรรมชาติ	80
ตอนที่ 3 บทบาทและความหมายของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วง	84
ตอนที่ 4 บทวิเคราะห์การรับรู้เรื่องคำสาปพระร่วงของคนท้องถิ่นและส่วนกลาง	98
ตอนที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของคติความเชื่อเรื่องคำสาปพระร่วงที่ปรากฏ ในชุมชนชาวปากน้ำในปัจจุบัน : แนวโน้มของบริบททางสังคมและ ส่งผลกระทบต่อโลกทัศน์ทางการเมืองของชาวปากน้ำ	112
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	118
สรุปผลการวิจัย	119
อภิปรายผล	137
ข้อเสนอแนะ	139
บรรณานุกรม	141
ภาคผนวก	147
ก ข้อมูลทั่วไปตำบลปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย	148
ข เรื่องราวเกี่ยวกับพระร่วงจากเอกสารต้นฉบับ	168
ค แบบสำรวจและสัมภาษณ์	189
ประวัติผู้วิจัย	191

ณ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดกระบวนการสร้างประวัติศาสตร์จากความเชื่อ	6
ภาพที่ 4.1 รูปถ่ายฝีพระหัตถ์ถนนพระร่วง	108

